

הרב ישי מאיר

אלו דברים שיש להם שיעור'...

זיכרונות מהשיעור השבועי בבית הגרז"נ גולדברג זצ"ל

קטונתי מלכתוב מילות הערכה על גדול-ישראל הרב זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל. אך כיון שנתבקשתי - הרי דברים קצרים על השיעור השבועי בו זכיתי להשתתף במשך עשרות שנים.

השיעור ב"מנחת חינוך" התקיים בביתו של הרב מדי יום חמישי בערב, משנת תשנ"ב ועד סמוך לפטירתו (לפני כן למדו בשיעור בספר "שב שמעתתא"). ציבור השומעים היה מגוון - תלמידי חכמים מובהקים לצד יהודים שאין תורתם אומנותם. כמה שמות שרבים מקוראי 'המעין' מכירים שהשתתפו בשיעור במשך השנים - ר' יונה עמנואל ז"ל, מחותנו שיבל"א פרופ' אריק זימר, הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, ר' משה ארנד מתושבי העיר העתיקה, הרב נחשון רבינשטיין ר"מ בשיבת בית אל, הדיין הרב מרציאנו, הרב אריה קורן ז"ל ועוד. מספר המשתתפים בשיעור בדרך כלל נע סביב עשרים, לפעמים קצת יותר. כיון שהשתתפתי בשיעור "רק" קרוב לשלושים שנה, וחז"ל אמרו שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, אין ביכולתי להעריך את גדלות השיעור אלא רק לספר מעט אודותיו.

שיעור ב"מנחת חינוך" מחייב בקיאות ושליטה בתחומים רחבים: ארבעת חלקי השולחן ערוך; מצוות הנוהגות בזמן הזה, ואלה שאינן נוהגות היום; מצוות המחייבות את כולם, ואלה השייכות רק לבודדים כמלך, כהן גדול וכיוצא בזה. הרב השיט את ספינתו בבטחה באוקיינוס הגדול של התלמוד. וגם כשהגלים היו סוערים, והלימוד קשה, רב החובל היה מנהיג את הלימוד מתוך ידע עצום, בשלווה ובביטחון, אל חוף מבטחים.

הרב לא הכין את השיעור. בכל פעם הזכירו לו היכן עמדנו לפני שבוע, והוא קרא את דברי ה"מנחת חינוך", והביא כהנה וכהנה דעות וסברות בנושא הנלמד. לא ניכר היה הבדל כלשהו בין סוגיות מסדר נשים או נזיקין, הנלמדות בדרך כלל בשיבות, לבין קדשים וטהרות. בכל נושא, נדיר היה שמישהו מהלומדים יביא דעה כלשהי שלא הייתה מוכרת לרב.

בקיאותו ועומק ידיעותיו היו לשם דבר. תורתו הייתה בהירה מאוד. סוגיות מסובכות, קושיות עצומות וחילוקים דקים - כל אלו נוסחו על ידו בבהירות ובפשטות, בצורה מובנת ביותר. נדמה שהזיכרון העצום שלו נבע גם מכך שהכל היה אצלו פשוט וברור. חלק מהלומדים היו פעילים - שאלו ודנו לפניו בסוגיות שונות. הרב היה קשוב מאוד לדוברים, והתייחס לכל אמירה. לעיתים אנשים שאלו והעירו דברים לא לעניין, או שהעלו סוגיות אקטואליות שנויות במחלוקת שהיו קשורות רק בעקיפין לנושא הנלמד, וגם אליהם התייחס הרב בכבוד. לכולם ענה במאור פנים, בשלווה ובנחת. במשך תקופה מסוימת השתתף בשיעור דרך הטלפון יהודי מארה"ב. פעם אחת, במוצאי איסרו חג שבועות שחל ביום חמישי שבו התקיים השיעור, התקשר אותו יהודי ורצה כרגיל להקשיב לשיעור. הרב שם לב שיו"ט שני בארה"ב עדיין לא יצא ויש כאן מצד אותו אדם חילול יו"ט שני של גלויות, ובאופן חריג ביותר הקפיד עליו מאוד. כעשרים ושמונה שנה לאחר תחילת לימודנו סיימנו את ה"מנחת חינוך". לציון ה"סיום" ערך הרב בביתו סעודת מצוה, אליה הוזמן גם ידידו הרב שלמה פישר שליט"א, ה' ירפאהו ויחזקהו. הייתה זו חוויה מיוחדת לראות את שניהם נושאים ונותנים בלימוד, קורנים מאושר. סעודה זו הייתה עוד נדבך בדיבוק החברים של באי השיעור. בין הלומדים התעורר ספק לגבי ספר הלימוד שייבחר לשיעורים הבאים, אך הרב הכריע שנתחיל שוב ממצוה א' במנחת חינוך, והדגיש את חשיבות החזרות והשינון.

כאמור, השיעור התקיים מידי ליל שישי בין שעה תשע לשעה עשר, תמידים כסדרם - ללא חופשות או "בין הזמנים" וללא ביטולים. הבית היה תמיד מסודר ונקי לקראת השיעור, ובזמן הלימוד לא הסתובבו אנשים בבית. לעיתים נדירות ראינו את הרבנית ע"ה או את נכדות הרב שתיבדלנה לחיים ארוכים נכנסות הביתה¹. השיעור החל תמיד בזמן, ובדרך כלל גם הסתיים בזמן, אלא אם כן שקע הרב בלימוד ולא שת לבו לשעון. גם כאשר חלה תענית ציבור ביום חמישי השיעור התקיים בהמשך הערב, ובקיץ הוא רק נדחה בחצי שעה. כאשר השתתף הרב בימי חמישי בשמחות הקפיד לחזור לפני תחילת השיעור, או ללכת רק אחרי סיומו. כשהייתה לרב חתונה של נכד ביום חמישי הוא קבע כבר שבוע קודם מועד אחר לשיעור. קרה לפני שנים רבות שהגענו פעם לשיעור, וראינו שמתקיימת בביתו מסיבת אירוסין לבתו. כשהגענו הרב עבר איתנו לבית הכנסת הסמוך ומסר שם את השיעור כרגיל, בעוד שאר בני המשפחה ממשיכים לחגוג בבית.

1 בין כתיבת הזיכרונות האלו להדפסתם הלכה לעולמה גם הרבנית גולדברג ז"ל, בתו הגדולה של רבנו הגרש"ז אורבך זצ"ל, בת גדולים ואשת אדם גדול שבנתה בית גדול מלא תורה ויראת שמים ושלווה ושמחה. בחייהם ובמותם לא נפרדו. תנצב"ה.

אחרי השיעור היו לפעמים המשתתפים פונים אל הרב בשאלות פרטיות. לא תמיד ענה הרב על שאלות הלכתיות שהוצגו בפניו, לעיתים רק הציג את הצדדים השונים והשאיר את ההחלטה לשואל. כאשר פעם ביקש ממנו משהו ברכה לבנו המתחיל ללמוד בישיבה, בירך אותו הרב שידע את מה שהוא לומד!

בחגים קיימו משתתפי השיעור בצוותא מצות הקבלת פני רבו ברגל. באופן קבוע עלינו אליו בבוקר היום הראשון של חול המועד פסח וסוכות (יום זה לעולם אינו חל בשבת), וביקרנו אותו בביתו או בסוכתו. בביקור הועלו נושאים הלכתיים מגוונים הקשורים לחג, והרב דן והתפלפל בהם כאילו התכוון לכך.

לסיום אביא שתי 'תורות' קצרות של הרב הקשורות להגדה של פסח, המבטאות לענ"ד את הלך מחשבתו ההלכתי והמקורי של הרב זצ"ל:

א. בעל ההגדה של פסח מביא דרשות סביב פסוקים הנאמרים ע"י האדם המביא ביכורים - "ארמי אובד אבי".... רבים שואלים מדוע נבחרו פסוקים אלו, הלקוחים מחומש דברים, לדרוש את ההגדה סביבם, ולא פסוקים מתוך סיפור יציאת מצרים במקורו בספר שמות? הרב השיב שהסיבה היא ש"דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה", ויש בעיה בדרך-כלל לצטט פסוקים כדי לדורשם. אך דברי מביא הביכורים ניתנו לקריאה, ככתוב "וענית ואמרת", ואם כן מותר תמיד לאומרם בעל פה, לכן הם הפסוקים שנבחרו עם הדרשות שעליהם לאמירה במהלך ההגדה. כך גם הסביר את הסיבה לכך שכל בוקר אחרי ברכות התורה נאמרים פסוקי ברכת כהנים דווקא - גם פסוקים אלו ניתנו לאמירה, "אמור להם", ולכן ניתן לאומרם גם שלא מן הכתב.

ב. מדוע אחרי ברכת המזון נוהגים לפתוח את הדלת? ידועים לכך הסברים שונים, אך הרב השיב שבעת אכילת קרבן הפסח הצטופפו כולם על קרקע הבית, שהרי אסור שהפסח יאכל על הגגות. משסיימו לאכול - פתחו את הדלת כדי לעלות לגג ששם היו רגילים לשבת בהמשך הלילה, ומכאן נוצר המנהג לפתוח את הדלת לביל הסדר מיד אחרי ברכת המזון...

* * *

למדנו מהרב "שמחת תורה" מהי - הוא היה שקוע כולו בתורה, והדברים שיצאו מפיו היו תמיד שמחים ומאירים. למדנו מהרב קביעת עיתים לתורה מהי - שיעור שהתקיים במשך עשרות שנים בקביעות מלאה. למדנו מהרב כיצד צריכה להיראות התייחסות של רב לתלמידיו. שמחנו ברב זצ"ל, ונראה שאף הוא שמח בנו. חבל על דאבדין. תנצב"ה.